

## LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālrunis: 67036801, 67036716, 67036721  
Fakss: 67210823, 67285575; e-pasts: tm.kanceleja@tm.gov.lv

21-12-2012

Nr. 1-10/4801 Rīgā

Uz 22.06.2012. nr.223-1/27

### Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta Sadarbības memoranda īstenošanas padomei

**Informācijai: Valsts kancelejai**

*Par nevalstisko organizāciju tiesisko  
aizsardzību reģistrācijas procesa laikā*

Tieslietu ministrijai, atbilstoši Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomes (turpmāk – Padomes) 2012. gada 22. jūnija vēstulei Nr.223-1/27 pievienotā Padomes sēdes protokola ceturtajam jautājumam par nevalstisko organizāciju tiesisko aizsardzību reģistrācijas procesa laikā un atbilstoši Latvijas Juristu apvienības 2012.gada 25.aprīļa Padomes sēdē paustajam viedoklim par nepieciešamību Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistram (turpmāk- Uzņēmumu reģistrs) pārbaudīt faktiskos apstākļus, ja tiek iesniegts lēmuma apstrīdēšanas iesniegums, tika uzdots izvērtēt un sniegt priekšlikumus Padomei minētā jautājuma risināšanai. Tieslietu ministrija sadarbībā ar Uzņēmumu reģistru izvērtēja minēto jautājumu, turklāt, jautājums tika izvērtēts Uzņēmumu reģistra konsultatīvajā padomē, kurā piedalījās un sniedza viedokli tādi pieaicinātie eksperti, kā Drošības policijas pārstāvis J.Reiniks, Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes pārstāvis prof. J. Ikstens, Sabiedrības politikas centra „PROVIDUS” pārstāve I.Kažoka, Latvijas Juristu apvienības pārstāvis R.Bunka, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja pārstāve I.Jurča, Ģenerālprokuratūras pārstāvis E. Kalnmeijers, Oksfordas Universitātes pārstāvis M. Paporinskis. Tieslietu ministrija, izvērtējot tās rīcībā esošo informāciju, sniedz šādu viedokli.

Cilvēktiesību aizsardzības konvencijas 11. pants noteic, ka jebkuram cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību. Eiropas Savienībā biedrošanās brīvība noteikta Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 12. pantā. Biedrošanās brīvība Eiropas Savienībā pieder pie visu Eiropas Savienības (turpmāk- ES) dalībvalstu konstitucionālajām vērtībām. Vienlaikus biedrošanās brīvības nodrošināšana ir arī ES dalībvalstu kopīgs starptautisks pienākums. Tiesības brīvi apvienoties biedrībās ir tiesību vispārīgo principu pamatā<sup>1</sup>. Latvijā biedrošanās tiesības ir nostiprinātas Latvijas Republikas Satversmes 102. pantā, kas paredz, ka ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskajās organizācijās.

<sup>1</sup> Autoru kolektīvs prof. R.Baloža vadībā (2011) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. 102.pants. Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās politiskās partijās un citās sabiedriskajās organizācijās. - Rīga: *Latvijas Vēstnesis*, 399.lp

Strasbūrā 2001. gada 19., 20. novembrī, 2002. gada 20.-22. martā un 2002. gada 5. jūlijā Eiropas Savienības dalībvalstis pēc daudzpusējām tikšanām, atzīstot, ka nevalstisko organizāciju darbība ietver ne tikai tiesības, bet arī atbildību, ir pieņēmušas Eiropas Nevalstisko organizāciju statusa pamatprincipus un paskaidrojošo memorandu (turpmāk - pamatprincipi)<sup>2</sup>, kuros cita starpā ir noteikti šādi principi:

1) gadījumā, ja juridiskas personas statuss nav automātiskas sekas nevalstisko organizāciju dibināšanai, noteikumiem, kas nosaka šāda statusa iegūšanu, jābūt objektīviem un tie nedrīkst būt pakļauti attiecīgo varas iestāžu patvaļīgai interpretēšanai; juridiskās personas statusa saņemšanas procesam jābūt skaidram, lētam un ātram;

2) nevalstiskajām organizācijām būtu jāiesniedz statūti un jāuzrāda dibinātāji, vadītāji, amatpersonas un juridiskie pārstāvji un adrese. Jebkuri maksājumi, kas tiek veikti, lai iegūtu juridiskas personas statusu, nedrīkst tikt noteikti tik augsti, lai kavētu statusa iegūšanu;

3) nevalstiskajām organizācijām juridiskās personas statuss var tikt atteikts tikai gadījumā, ja pieteikuma iesniedzējs nav iesniedzis visus nepieciešamos dokumentus, ja nosaukums ir acīm redzami maldinošs vai neatšķirams no jau esoša attiecīgajā valstī juridiskas vai fiziskas personas nosaukuma vai statūtos minētie mērķi ir klaji pretrunā ar likumdošanu;

4) nevalstisko organizāciju vadības un lēmumu pieņemšanas institūcijām jādarbojas saskaņā ar organizācijas statūtiem un likumdošanu, bet citādi nevalstiskā organizācija ir neatkarīga nosakot mērķu sasniegšanas veidus. Jautājumi un noteikumi, kas saistīti ar amatpersonu nozīmēšanu, ievēlēšanu vai nomaiņu, biedru uzņemšanu un izslēgšanu ir nevalstisko organizāciju organizācijas iekšējs jautājums;

5) nevalstisko organizāciju darbība var tikt regulēta, lai ievērotu citu personu tiesības, ieskaitot biedru un citu nevalstisko organizāciju tiesības, bet attiecībā uz visiem jāpiemēro princips, ka jebkura darbība ir likumīga, kamēr nav pierādīts pretējais;

6) tiesiskā valstī ir būtiski, ka nevalstiskajām organizācijām ir piešķirtas tādas pašas tiesības, kā citām juridiskām personām, lai apstrīdētu lēmumus, kas skar nevalstisko organizāciju darbību neatkarīgā tiesā, kas pilnvarota izskatīt visus lēmumu likumīgos aspektus, ja nepieciešams, tos anulēt un nodrošināt nepieciešamo palīdzību. Šajā gadījumā arī darbojas princips, proti, jebkāda darbība vai lēmums, kas skar nevalstisko organizāciju darbību, pakļauts administratīviem un tiesiskiem noteikumiem tādā pašā mērā kā attiecībā uz citām juridiskām personām. Nevalstisko organizāciju likumdošanā šajā jautājumā nav jāparedz īpaši noteikumi;

7) papildus brīvprātības principam (dalībai nevalstiskajā organizācijā ir jābūt pilnīgi brīvprātīgai) dalību nevalstiskajās organizācijās nosaka divi svarīgi principi: pirmkārt – ikvienam jābūt tiesībām iestāties nevalstiskajā organizācijā un viņu nedrīkst pakļaut nepamatotiem ierobežojumiem no likumdošanas puses; otrkārt – jautājumi, kas attiecas uz dalību nevalstiskajā organizācijā, tiek noteikti organizācijas statūtos.

Latvijas Republikas tiesību sistēmā šobrīd ir nostiprināti iepriekšminētie principi, arī nevainīguma prezumpcija - ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu, tādēļ nebūtu pieļaujams, lai, pamatojoties uz tiesībaizsardzības iestāžu sniegto viedokli, vai uz aizdomu pamata tiktu ierobežotas biedrošanās tiesības un uzlikts nesamērīgs ierobežojums. Valstij ir jānodrošina personām tiesības brīvi apvienoties un veidot biedrības, neuzliekot papildus administratīvo slogu. Nevalstiskās organizācijas pēc būtības ir brīvprātīgas pašpārvaldes organizācijas un tās nav pakļautas valsts institūcijām. Nesamērīgi ierobežojot personām tiesības brīvi apvienoties, tiek pārkāptas vispārējo cilvēktiesību normas.

<sup>2</sup> Eiropas Nevalstisko organizāciju statusa pamatprincipi un paskaidrojošais memorands.

<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/ONG/Principes%20version%20latvia.pdf> (skat. 19.12.2012.)

Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1.panta 3.punktu iestāde (šajā gadījumā Uzņēmumu reģistrs) ir institūcija, kura darbojas publiskas personas vārdā un kurai ar normatīvo aktu ir noteikta kompetence valsts pārvaldē, piešķirti finansu līdzekļi tās darbības īstenošanai un ir savs personāls. Vienlaikus minētā likuma 10.panta sestā daļa paredz, ka valsts pārvalde savā darbībā pastāvīgi pārbauda un uzlabo sabiedrībai sniegto pakalpojumu kvalitāti. Tās pienākums ir vienkāršot un uzlabot procedūras privātpersonas labā. Uzņēmumu reģistra funkcijas noteiktas likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 1. pantā.

Augstākās tiesas Senāts ir atzinis,<sup>3</sup> ka Uzņēmumu reģistrs nevērtē lēmumu pieņemšanas faktiskos apstākļus, bet pārbauda reģistrējamo dokumentu formālo atbilstību likumā noteiktajām prasībām. Turklāt, šo atziņu Augstākās tiesas Senāts ir vairākkārt nostiprinājis daudzos vēlākos spriedumos.<sup>4</sup> Šis jautājums skatīts arī Satversmes tiesā,<sup>5</sup> kas secinājusi, ka likumdevējs nav deleģējis Uzņēmumu reģistram tiesības veikt pārbaudi, kādos apstākļos ir noformēti Uzņēmumu reģistra iesniegtie dokumenti. Valsts notārs pārbauda, vai reģistrējamie dokumenti ir noformēti atbilstoši normatīvajiem aktiem, nevis pārbauda šajos dokumentos atspoguļoto faktu atbilstību patiesībai.<sup>6</sup> Vienlaikus Uzņēmumu reģistrs nav tiesīgs pat izdarīt pieņēmumu, ka reģistrējamos dokumentos norādītās ziņas neatbilst patiesībai, kaut arī ir ieinteresētās personas, kas tā apgalvo.<sup>7</sup> Uzņēmumu reģistrs, ja tam rodas aizdomas par pretlikumīgām darbībām, sniedz informāciju tiesībaizsardzības iestādēm, kuras normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā to pārbauda un lemj par kriminālprocesa vai administratīvā procesa ierosināšanu.

Ja persona uzskata, ka Uzņēmumu reģistram iesniegtie dokumenti neatbilst patiesībai kāda privāttiesiska iemesla dēļ, piemēram, iekšējo noteikumu (sapulces sasaukšanas u.tml.) neievērošanas dēļ, strīds ir risināms civilprocesuālā kārtībā vai ar citu alternatīvu strīdu izšķiršanas metodi. Savukārt, ja personai ir aizdomas, ka Uzņēmumu reģistram iesniegtie dokumenti tapuši prettiesiskas rīcības rezultātā (krāpšana, fiktīva uzņēmējdarbība, dokumentu viltošana), strīds ir risināms Kriminālprocesa ietvaros.

Likumdevējs Kriminālprocesa likumā ir noteicis izsmeļošu to personu loku, kurām ir tiesības veikt kriminālprocesi valsts vārdā un atjaunot to tiesisko stāvokli, kāds bijis pirms tiesību aizskāruma. Tādējādi secināms, ka dokumentos norādīto ziņu neatbilstība patiesībai vai pašu dokumentu viltošana var rasties vai nu privāttiesiska strīda, vai arī noziedzīga nodarījuma rezultātā. Vienlaikus Uzņēmumu reģistrs, saņemot eksperta atzinumu, piemēram, par paraksta viltošanu, vēl pirms gala nolēmuma pieņemšanas kriminālprocesā, var pieņemt lēmumu par atteikumu reģistrēt (pievienot lietai) dokumentus vai izdarīt ierakstu komercreģistrā vai atcelt uz viltoto dokumentu pamata pieņemto lēmumu.<sup>8</sup>

Savukārt, ja personu neapmierina Uzņēmumu reģistra (valsts pārvaldes iestādes) pieņemtais lēmums, to var pārsūdzēt atbilstoši likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 19. pantā noteiktajai kārtībai un atbilstoši Administratīvā procesa likuma normām.

<sup>3</sup> Augstākās tiesas Senāta 2004. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. SKC-31; 2005. gada 15. februāra spriedums lietā Nr. SKA-27; 2007. gada 19. februāra spriedums lietā Nr. SKA-5/2007; 2008. gada 14. februāra spriedums lietā Nr. SKA-30/2008; 2010. gada 18. marta spriedums lietā Nr. SKA-69/2010.

<sup>4</sup> Piemēram, 2005. gada 15. februāra spriedums lietā Nr. SKA-27; 2007. gada 19. februāra spriedums lietā Nr. SKA-5/2007; 2008. gada 14. februāra spriedums lietā Nr. SKA-30/2008; 2010. gada 18. marta spriedums lietā Nr. SKA-69/2010.

<sup>5</sup> Par Kredītiestāžu likuma 59.5.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2010-71-01 (14.3. punkts). Latvijas Vēstnesis. 21.10.2011., Nr. 167 (4565).

<sup>6</sup> Paegle A. Jaunākā administratīvās tiesas prakse saistībā ar Uzņēmumu reģistra kompetenci. Jurista Vārds, Nr.38 (737) Otrdiena, 2012.gada 18.septembris

<sup>7</sup> Uzņēmumu reģistra amatpersonu lēmumu atziņas ar ekspertu komentāriem. Jurista Vārds, Nr.20 (615) Otrdiena, 2010. gada 18. maijs

<sup>8</sup> Uzņēmumu reģistra amatpersonu lēmumu atziņas ar ekspertu komentāriem. Jurista Vārds, Nr.41 (636) Otrdiena, 2010. gada 12. oktobris

Uzņēmumu reģistra organizētajā Konsultatīvās padomes nozaru sēdē<sup>9</sup> (turpmāk - sēde), tika izvērtēts jautājums par nepieciešamību Uzņēmumu reģistram pārbaudīt faktiskos apstākļus, ja tiek iesniegts lēmuma apstrīdēšanas iesniegums. Sēdē piedalījās arī Latvijas Juristu apvienība, kura puda viedokli, ka, ja pieņemtais lēmums tiek apstrīdēts vai Uzņēmumu reģistram ir pieejamas ziņas, kas rada šaubas par faktiskajiem apstākļiem, tad Uzņēmumu reģistram ir jāvērsas pie tiesībsargāšanas iestādēm, turklāt, iespējams, Uzņēmumu reģistram būtu jāpiešķir operatīvās darbības funkcijas. Kaut arī Juristu apvienība sēdē atzina, ka Uzņēmumu reģistram pie reģistrācijas faktiskie apstākļi nebūtu jāpārbauda, tomēr Juristu apvienība norādīja, ka strīdā par faktiskajiem apstākļiem nav nepieciešams ne tiesas spriedums (gala nolēmums strīdā starp privātpersonām), ne kriminālprocesa ierosināšana un vainas noteikšana par noziedzīgu nodarījumu, un Uzņēmumu reģistram varētu piešķirt izmeklēšanas iestādes un tiesu varas funkcijas vienlaicīgi – Uzņēmumu reģistrs vienpusēji būtu tiesīgs vākt ziņas par faktiskajiem apstākļiem vai izšķirt strīdu.

Informējam, ka Konsultatīvās padomes sēdes dalībnieki vienojās, ka nav atbalstāms Latvijas Juristu apvienības viedoklis. Problēmas pamatā ir privātpersonu neapmierinātība ar Latvijas tiesu lēno darbību. Tādēļ tiek piedāvāti dažādi varianti, kā, apejot tiesu instances, panākt vēlamo rezultātu, piemēram, piešķirot Uzņēmumu reģistram tiesu vai izmeklēšanas iestāžu funkcijas, cerot, ka Uzņēmumu reģistrs gala risinājumu varēs pieņemt ātrāk. Taču pašreizējā tiesiskā regulējuma ietvaros Uzņēmumu reģistram nav piešķirtas tiesības veikt minētās funkcijas. Kā jau iepriekš minēts, Latvijas tiesību sistēmā ir nostiprināta nevainīguma prezumpcija - ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu, tādēļ nebūtu pieļaujams, lai tikai uz tiesībsargājošo iestāžu sniegtā viedokļa pamata tiktu ierobežotas biedrošanās tiesības.

Nemot vērā minēto, kā arī Latvijas Republikā pastāvošo valsts pārvaldes iekārtas sistēmu, Tieslietu ministrija uzskata par nepamatotu prasību noteikt Uzņēmumu reģistram pārbaudīt faktiskos apstākļus, ja tiek iesniegts lēmuma apstrīdēšanas iesniegums, kā arī veikt citas funkcijas, kas nav noteiktas likumā „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru”. Vienlaikus uzskatām, ka ikvienai nevalstiskajai organizācijai ir tiesības savos statūtos paredzēt tādas tiesības un pienākumus, lai aizsargātu savu biedru intereses no nepamatotu, „prettiesisku” lēmumu pieņemšanas. Piemēram, noteikt, ka biedru sanāksmes notiek tikai Zvērināta tiesu izpildītāja, Zvērināta notāra vai notāra palīga klātbūtnē. Papildus minētajam, Biedrību un nodibinājuma likuma 36.panta ceturrtā daļa noteic, ka par biedru sapulces sasaukšanu, ja tajā paredzēts lemt par 35.panta pirmās daļas 1.-3.punktā minētajiem jautājumiem (grozījumu izdarīšana statūtos; valdes un revīzijas institūciju locekļu ievēlēšana un atsaukšana, ja statūtos šādas tiesības nav piešķirtas citai pārvaldes institūcijai; lēmuma pieņemšana par biedrības darbības izbeigšanu, turpināšanu vai reorganizāciju; citi jautājumi, kuri saskaņā ar likumu vai statūtiem ir biedru sapulces kompetencē), valde biedriem paziņo un tās darba kārtību dara zināmu vismaz 14 dienas pirms sapulces sasaukšanas, ja statūtos nav noteikts garāks termiņš. Biedriem ir tiesības statūtos var noteikt, ka ziņas par sapulces sasaukšanas laiku un vietu tiek publicētas laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” vai citā publiski pieejamā informācijas līdzeklī vismaz 14 dienas pirms sapulces sasaukšanas.

Vēršam uzmanību, ka Tieslietu ministrija, lai uzlabotu nevalstisko organizāciju tiesisko aizsardzību reģistrācijas procesa laikā plāno veikt sekojošus pasākumus:

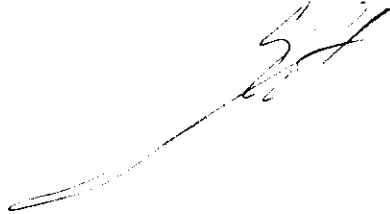
Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 166.<sup>3</sup> pants paredz administratīvo atbildību par normatīvajos aktos noteikto ziņu vai dokumentu neiesniegšanu Uzņēmumu reģistram normatīvajos aktos noteiktajā termiņā vai Uzņēmumu reģistra amatpersonu likumīgo lēmumu neizpildīšanu noteiktajā termiņā vai nepilnīgu izpildīšanu. Minētais pants ir ietverts

<sup>9</sup> 2012.gada 6.septembra Konsultatīvās padomes nozaru sēdes materiāli pieejami Reģistra mājaslapā internetā: <http://www.ur.gov.lv/padome.html>

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa divpadsmitajā „a” nodaļā „Administratīvie pārkāpumi komercdarbībā”, kas liecina, ka 166.<sup>3</sup> pantā paredzēto atbildību piemēro subjektiem, kas veic komercdarbību, tādējādi minētā norma neattiecas uz nevalstiskajām organizācijām. Lai nodrošinātu visu Uzņēmumu reģistra vesto reģistru ziņu aktualitāti, Tieslietu ministrija plāno izstrādāt grozījumus Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, paredzot attiecināt 166.<sup>3</sup> pantā paredzēto administratīvo atbildību par normatīvajos aktos noteikto ziņu vai dokumentu neiesniegšanu Uzņēmumu reģistram normatīvajos aktos noteiktajā termiņā ne tikai uz subjektiem, kuri veic komercdarbību, bet arī uz citiem subjektiem, tai skaitā uz nevalstiskajām organizācijām. Šajā gadījumā nav pamatojuma atšķirīgai attieksmei vienāda pārkāpuma gadījumā, proti, vienu subjektu grupu sodīt par šādu pārkāpumu, savukārt, citai subjektu grupai sankcijas nepiemērot. Izstrādātie grozījumi tiks izvērtēti Administratīvo pārkāpumu kodeksa pastāvīgajā darba grupā, kuras sastāvā ir augstāko mācību iestāžu akadēmiskie mācībspēki un tiesu varas pārstāvji.

Vienlaikus nākotnē tiek plānots pilnveidot Uzņēmumu reģistra sniegtos e-pakalpojumus un ieviest pakalpojumu, lai informētu ieinteresētās personas par izmaiņām Uzņēmumu reģistra vesto reģistru ierakstos par konkrētu subjektu, izmantojot elektroniskās saziņas līdzekļus.

Valsts sekretāra vietnieka  
tiesību politikas jautājumos p.i.



S.Mertena